

του Μιχαήλ Χούλη, Θεολόγου

ΟΤΑΝ ΛΕΜΕ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ εννοούμε τον αληθινό τρόπο λατρείας του Θεού, την ορθή Λειτουργία και δόξα περί Θεού, σε αντιδιαστολή με την αίρεση, την θρησκεία και την ιδεολογία. Αίρεση είναι η διαστρέβλωση της πίστεως, Θρησκεία είναι απόψεις περί Θεού (αποσπασματικές, λανθασμένες ή φανταστικές) και Ιδεολογία είναι μονομερής λειτουργία στον άνθρωπο, αφού ο άνθρωπος δεν έχει μόνο διανόηση, αλλά και συναίσθημα και βούληση και ξεχωριστές εκφράσεις αγάπης στην πράξη. Η Εκκλησία είναι η όντως Αποκάλυψη του Θεού στην ιστορία, ήτοι ένας νέος τρόπος χαρισματικής κοινοτικής ζωής μέσα στο Σώμα του Χριστού, που οδηγεί στη σωτηρία τα μέλη Του και βρίσκεται σε αρμονική σχέση όχι μόνο με το Θεό αλλά και με τους συνανθρώπους μας και τη φύση.

Η ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΒΑΣΗ ΚΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ: Η Ορθοδοξία διδάσκει την από εδώ και τώρα πρόγευση της Βασιλείας του Θεού και όχι μόνο τη βίωσή της στα έσχατα. Η Ορθόδοξη χριστιανική συνείδηση διακατέχεται από έντονη αναμονή, αλλά και εκκλησιαστική εμπειρία των δωρεών του Αγίου Πνεύματος. Η εσωτερική αναδημιουργία των μελών του εκκλησιαστικού σώματος, δια της συνεχούς μετανοίας, προσευχής, Θ. Ευχαριστίας και έργων αγάπης, οδηγεί στην Λειτουργική εμπειρία των εσχάτων από τον νεοεστώτα ήδη χρόνο και μέσα στην ιστορία. Το 'ελθέτω η βασιλεία σου' είναι η καθημερινή προσευχή της Κοινότητας, που συνεχίζει αγιαστικώς να βιώνει το 'Μαράν αθά' (έλα Κύριε Ιησού) της πρώτης Εκκλησίας. «Η βασιλεία του Θεού εντός υμών εστί», εξηγεί ο Χριστός, προαναγγέλλοντας την άκτιστη Χάρη που θα συντροφεύει τους αγίους μετά την Πεντηκοστή. Ο φωτισμός είναι καρπός της συνάντησης του πιστού με την Χάρη του Υψίστου, που καθ' οδόν, πρόσωπο με πρόσωπο και δια της πίστεως, διενεργείται Λειτουργικά μέσω των μυστηρίων στη εσωτερική καρδιά του χριστιανού και προϋποθέτει την Ανάσταση του Θεανθρώπου. Δεν πρόκειται επομένως για προσανατολισμό σε μια ηθική μόνο ζωή, ούτε για μεταφυσική νοησιαρχία, παρά για πνευματική και Χριστοκεντρική βίωση της αιωνιότητας στον συμπυκνωμένο και λειτουργικώς ανακαινισμένο χρόνο. Η αγάπη, η ειρήνη και η δικαιοσύνη είναι δηλαδή συνέπεια της Πνευματοκίνητης ζωής του πιστού και όχι τυπικές εκδηλώσεις και διαγωγή ευσεβιστικών τάσεων.

Ο ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΟΣ ΤΗΣ ΠΛΟΥΤΟΣ□ Πλούσια η λατρευτική ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας, πλαισιωμένη από ιερές ακολουθίες, τελετές, ύμνους και μυστήρια που αγκαλιάζουν και εξαγιάζουν τους πιστούς, ενώ μεταμορφώνουν χάριτι τα έργα τους και θεραπεύουν τις αδυναμίες τους, καθ' όλη την διάρκεια του ημερονυχτίου: Κατά τον όρθρο, Θεία Λειτουργία, εσπερινό, απόδειπνο, δια των αγρυπνιών κ.α. Εύστοχα ο ρώσος λογοτέχνης Νικολάι Γκόγκολ δήλωσε ότι 'αν ο κόσμος δεν έχει καταστραφεί ακόμη αυτό οφείλεται στη Θεία Λειτουργία' ('Λειτουργία', σ. 100). Σχεδόν καθημερινά γέγονται πράγματι οι πιστοί το μυστήριο της Βασιλείας του Θεού στους τέσσερις τύπους της Θείας Λειτουργίας: Ιακώβου του Αδελφοθέου, Μ. Βασιλείου, Ιω. Χρυσοστόμου και Προηγιασμένων Δώρων. Σε αντιδιαστολή με τα πιστευτέα και πρακτέα (Πίστη και Ηθική) -από τα οποία δεν επιτρέπεται να αφαιρεθεί ή προστεθεί ούτε ένα «ι»- η λειτουργική ζωή μπορεί να εμπλουτίζεται στη πάροδο του χρόνου εισάγοντας νέες συνθέσεις και ποιητικές δημιουργίες.

Ο τρόπος και χρόνος των μυστηρίων διαφέρει ως γνωστόν ανάμεσα στην Ορθοδοξία και τον Ρωμαιοκαθολικισμό, ενώ στον Προτεσταντισμό πολλά μυστήρια έχουν ατονήσει και απέβαλαν το πρωταρχικό τους περιεχόμενο. Ακόμη, ενώ ο δυτικός χριστιανισμός χρησιμοποιεί στη λατρεία διάφορα μουσικά όργανα, η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν τα χρησιμοποιεί, αν και στην Κέρκυρα και γενικά τα Ιόνια νησιά συναντώνται η πολυφωνική χορωδία και το αρμόνιο. Η βυζαντινή υμνωδία είναι μάλιστα μονοφωνική, ενώ στη δυτική και ευρωπαϊκή έχει εισαχθεί η πολυφωνία. Λατρευτική γλώσσα σε όλο τον Ρωμαιοκαθολικό κόσμο ήταν παλαιότερα τα λατινικά, αν και, αρκετά χρόνια πριν εκπνεύσει ο 20ος αιώνας, μεταφράστηκε η λειτουργία στις καθομιλούμενες γλώσσες των διαφόρων χωρών. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία η γλώσσα της λατρείας εξακολουθεί να είναι η κοινή ελληνική των χρόνων της Καινής Διαθήκης.

Η ΑΣΚΗΤΙΚΟΤΗΤΑ: Η προσευχή, η ταπείνωση, η μετάνοια, η μυστηριακή ζωή, η εγκράτεια, η πατερική μελέτη της Αγίας Γραφής είναι τρόποι-δρόμοι πνευματικής ανόδου για όλους τους πιστούς, έγγαμους και άγαμους, νέους και ηλικιωμένους, άντρες και γυναίκες, μοναχούς, ιερείς και λαϊκούς. Ιδιαίτερα οι νηστείες (κακιών και τροφών) Τετάρτης και Παρασκευής, των διαφόρων εορτών και των Σαρακοστών, ανοίγουν δρόμους αγιασμού στους χριστιανούς και επιλύουν συνειδητά το οικολογικό πρόβλημα, αφού ο άνθρωπος έτσι γνωρίζει τα όριά του και συμβαδίζει υγιώς με τη φύση. Διδασκόμαστε να είμαστε παθοκτόνοι και όχι σωματοκτόνοι στην Ορθόδοξη άσκηση. Εξαγιάζουμε τη φύση χωρίς να την αρνούμαστε. Χωρίς να στερείται ο μεν Δυτικός Χριστιανισμός από αξιόλογους ασκητές και ποικίλα μοναχικά τάγματα, ο δε Προτεσταντισμός από διάφορες ευαγγελικές αδελφότητες, εν τούτοις στους Ρωμαιοκαθολικούς επικρατεί κυρίως η ανάγκη για έργα πίστεως και στον Προτεσταντικό χώρο μια ηθική ζωή που προσαρμόζεται στις απαιτήσεις κάθε ατόμου.

Η ΑΦΟΣΙΩΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ: Η Ορθοδοξία είναι η Εκκλησία της Παραδόσεως, των Πατέρων και των Οικουμενικών Συνόδων. Ακολουθεί «ό,τι πάντοτε, πανταχού και υπό πάντων επιστεύθη», αφού και ο απ. Ιούδας (όχι ο Ισκαριώτης) προειδοποιεί ότι η σωστή πίστη «μια για πάντα παραδόθηκε στους αγίους» (1,3) και ως εκ τούτου δεν επιδέχεται βελτίωση ή αλλαγή (παρά μόνο εμπάθυνση). 'Τα πάντα ρει', σύμφωνα και με τον Ηράκλειτο, όμως η χριστιανική πίστη και η ηθική παραμένουν αμετάβλητα και στους αιώνες, δηλονότι το Σύμβολο της Πίστεως και η Επί του Όρους Ομιλία, που μένουν ακλόνητα θεμέλια τέλειας χριστιανικής ζωής, όπως άλλωστε και ο Παρθενώνας δεν μπορεί να τελειοποιηθεί περισσότερο. 400 τόμοι Πατερικών έργων επισημαίνουν τον πλούτο της εκκλησιαστικής Παραδόσεως, την αλήθεια που ακολουθεί πιστά η Ορθοδοξία. Ο απ. Παύλος, γράφοντας στους Γαλάτες (στην κεντρική Μ. Ασία), αναφέρει την αξία της υγιούς πίστεως ως εξής: «Αν εμείς, ή ακόμη κι ένας άγγελος από τον ουρανό, σας κηρύξει ένα διαφορετικό ευαγγέλιο από εκείνο που σας κηρύξαμε, να είναι ανάθεμα» (1,8). Όταν λέμε όμως εκκλησιαστική Παράδοση δεν εννοούμε τις διάφορες λαϊκές τοπικές παραδόσεις, που μπορεί να περιέχουν και παγανιστικά ή αιρετικά στοιχεία ή προλήψεις, αλλά αναφερόμαστε στις αιωνίου κύρους διδασκαλίες της Εκκλησίας, η οποία είναι αλήθεια πως μπορεί να πλησιάζει με διαφορετικές μεθόδους τον άνθρωπο,

σκύβοντας θεραπευτικά στα εμφανιζόμενα προβλήματά του και στις διάφορες χρονικές συγκυρίες που αυτά εμφανίζονται. Νέες ευχές, τα άμφια των ιερέων, η απλούστευση της γλώσσας ορισμένων Περικοπών (απόδοση στη νεοελληνική μετά το πρωτότυπο), η διάρκεια των Ακολουθιών κ.α. είναι θέματα που μπορούν λ.χ. να προσαρμόζονται κάθε φορά στις ανάγκες του κόσμου, μετά όμως από αποφάσεις εκκλησιαστικών συνόδων και όχι αυθαίρετα.

Διαφορές στην Παράδοση έχουμε βεβαίως σε Ανατολή και Δύση, όπως η λεγόμενη κληρικοκρατία που κάποτε υπερτονίστηκε στη Δύση (οι ιερείς παρέμειναν άγαμοι, ενώ οι ανώτεροι ιερείς ανήκαν σε ανώτερες τάξεις), ενώ στον Ορθόδοξο χώρο αφενός μεν έγινε δεκτή η δυνατότητα γάμου στους διακόνους και πρεσβυτέρους, αφετέρου κλήρος και λαός παρέμειναν ισότιμα μέλη της Εκκλησίας και μπορούσε να δει κανείς στο Βυζάντιο έναν χωρικό λ.χ. να φτάνει στο αξίωμα του Πατριάρχη. Στον Προτεσταντισμό αντίθετα χάθηκε η έννοια της μυστηριακής ιεροσύνης. Όσον αφορά στη διοίκηση της Εκκλησίας, στην Ορθοδοξία παρέμεινε επί το δημοκρατικότερο ο Συνοδικός θεσμός, ενώ στον Ρωμαιοκαθολικισμό η αρχή του ενός (του Πάπα) θεωρείται ότι δύναται να ξεπερνά σε αυθεντία και αυτές ακόμη τις αποφάσεις των Οικουμενικών συνόδων (Πρωτείο και Αλάθητο). Τέλος, στη Δύση παρήχθησαν νέα δόγματα (Filioque-Εκπόρευση Αγίου Πνεύματος και εκ του Υιού, Άσπιλος Σύλληψις Θεοτόκου, Καθαρτήριο πυρ, Πλεονάζοντα έργα των αγίων που χρησιμοποιούνται και για τη σωτηρία άλλων κ.α.), ενώ οι Προτεστάντες αφαίρεσαν πολλά στοιχεία αρχικής εκκλησιαστικής Παράδοσης και βάσισαν την πίστη τους στις αρχές: 'Μόνο η Πίστη (και όχι τόσο τα έργα) αρκεί για τη σωτηρία', 'Μόνο η Γραφή θεωρείται αυθεντία' (μπορεί να ερμηνεύεται κατά συνείδηση) και 'Μόνο η Χάρη σώζει' (και όχι η συνέργεια Θεού-ανθρώπων). Για την Ιεροσύνη πιστεύουν (οι Διαμαρτυρόμενοι) πως δεν είναι ιδιαίτερο μυστήριο (δέχονται μόνο τη γενική ιεροσύνη των πιστών) και κρατήσανε ως μυστήρια μόνο το Βάπτισμα και τη Θ. Ευχαριστία, αν και αρνούνται την μεταβολή των Τιμίων Δώρων σε σώμα και αίμα Χριστού.

Η ΑΓΑΠΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΤΗΤΑ: Σημαντικό στοιχείο χριστιανικής, και φυσικά Ορθόδοξης ζωής, είναι και η άδολη αγάπη που δίνει από το υστέρημα, αλλά και σταυρώνεται χωρίς να σταυρώνει τους άλλους. Είναι η αγάπη του Χριστού, ο οποίος πάνω από το Σταυρό του συγχώρεσε πλήρως τους σταυρωτές Του. Αντίθετο παράδειγμα εξέφρασαν οι Σταυροφόροι, οι δουλέμποροι, οι ευρωπαίοι αποικιοκράτες και μέχρι τα νεώτερα χρόνια οι ρατσιστές όλων των αποχρώσεων. Στον Χριστιανισμό διδάσκεται η αγάπη και προς τους εχθρούς -και μάλιστα ο πολύς Νίτσε αναγνώρισε ότι αυτό αποτελεί, αξιολογικά, πλήρη ανατροπή του αρχαίου κόσμου- η ισότητα, η ελευθερία, η δικαιοσύνη και η έλλειψη διακρίσεων. Τέλος, ο απ. Παύλος τονίζει ότι εν Χριστώ «ούτε Ιουδαίος υπάρχει ούτε Έλληνας, δεν υπάρχει δούλος ούτε ελεύθερος, δεν υπάρχει άντρας και γυναίκα» (Γαλ. 3,28), αφού όλοι είμαστε εν Αυτώ ένας άνθρωπος και δι' υιοθεσίας παιδιά του Θεού. Εκ της φύσεώς της επομένως δεν χωράνε διακρίσεις στην Εκκλησία.